

УДК 334.012.61-022.51(477)

Михальчук Л.В.
старший викладач кафедри підприємництва
та економіки підприємств
Університету митної справи та фінансів

Лінник А.О.
студентка
Університету митної справи та фінансів

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

THE FUNCTIONALITY OF THE ENTERPRISES OF A SMALL BUSINESS IN UKRAINE: PROBLEMS AND THEIR SOLUTION

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено сучасний стан малого бізнесу в Україні з урахуванням змін в законодавчій сфері й специфіки економічної, соціальної та політичної ситуації. Також було проаналізовано основні економічні показники, що супроводжують діяльність малих підприємств, які показали необхідність впровадження термінових заходів щодо покращення ефективності стану та подальшого функціонування підприємств малого бізнесу.

Ключові слова: малі підприємства, бізнес, підприємницька діяльність, економічна система, ефективність.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано современное состояние малого бизнеса в Украине с учетом изменений в законодательной сфере и специфики экономической, социальной и политической ситуации. Также были проанализированы основные экономические показатели, которые сопровождают деятельность малых предприятий, которые показали необходимость внедрения срочных мер по повышению эффективности состояния и дальнейшего функционирования предприятий малого бизнеса.

Ключевые слова: малые предприятия, бизнес, предпринимательская деятельность, экономическая система, эффективность.

ANNOTATION

In the article was explored the current state of small business in Ukraine, taking into account changes in the legislative sphere and the specific economic, social and political situation. Also were analyzed the major economic indicators which accompany the activity of small enterprises. As a result of research were offered the ways of overcoming these problems, which will improve the work of small business.

Keywords: small enterprises, business, entrepreneurial activity, economic system, efficiency.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання мале підприємництво відіграє структуроутворюючу роль, що дає змогу підвищувати соціально-економічний стан як окремих регіонів, так і держави загалом. Розвиток малого підприємництва дає змогу вирішувати перш за все соціальні питання, забезпечуючи робочими місцями самих засновників власної справи, а також додаючи робочі місця для населення. Зростання ВВП країни за рахунок підвищення ефективності діяльності малого підприємництва вирішує економічні питання, наприклад, через надходження грошових коштів до державного бюджету, шляхом сплати податків.

Недостатня увага до питань формування сприятливих ринкових умов розвитку малого

бізнесу з боку держави та громадських організацій заважає суб'єктам малого підприємництва в нашій країні функціонувати так ефективно, як це відбувається в західних країнах. Звернення до проблем розвитку малого підприємництва обумовлено його великим значенням в соціально-економічному житті країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку сфери малого та середнього бізнесу займалися такі вчені, як, зокрема, О.П. Кавтиш, Л.В. Кузнецова, С.А. Терещенко, О.М. Піщуліна, О.П. Продан, В.В. Турчак, О.І. Другов. Вони відзначають, що малий бізнес є основою для створення середнього бізнесу, з якого формуються великі підприємства та фірми, які у подальшому стають основою економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте сьогодні дуже важливо дослідити й зрозуміти, як відбувається адаптація сучасних підприємців, які фактори мають вирішальний вплив на розвиток малого підприємництва в Україні, який характер цього впливу.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану малого бізнесу в Україні з урахуванням змін в законодавчій сфері й специфіки економічної, соціальної та політичної ситуації, а також у визначенні факторів, що мають вирішальний вплив на розвиток малого підприємництва в Україні і характер цього впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ринкових умовах господарювання мале підприємництво відіграє структуроутворюючу роль, що пов'язано перш за все з вирішенням соціальних та економічних проблем суспільства.

Значення малого підприємництва розкривається у принципах, що наведені на рис. 1.

Рішення соціальних проблем може бути забезпечено внаслідок самозайнятості підприємців та створення нових робочих місць. Рішення економічних проблем суспільства можливо в умовах формування конкурентного середовища та надання гнучкості економіці.

В Україні відбувається швидке зростання недержавного сектору економіки, однією з форм

якого є малий бізнес. Так, суб'єктами малого підприємництва виступають фізичні особи-підприємці та юридичні особи, у яких середня кількість працівників за рік не перевищує 50 осіб, а обсяг річного доходу не перевищує суму, еквівалентну 10 млн. євро. Суб'єкти господарювання – юридичні особи, що мають середню кількість працівників за рік більше 250 осіб та обсяг річного доходу яких перевищує суму, еквівалентну 50 млн. євро, відносяться до великого бізнесу, інші суб'єкти господарювання відносяться до середнього бізнесу [4].

Сьогодні економіка розвинених країн базується на малому та середньому бізнесі. Зокрема, їх частка у ВВП багатьох європейських країн перевищує 80% (Німеччина – 80%, Великобританія – 95%, Фінляндія – 93%, Франція – 99,8%) [5].

Малий та середній бізнес (SME) в ЄС розглядається як єдиний конгломерат, в якому високу концентрацію робочої сили забезпечує малий бізнес, а значну частку ВВП країни – середній бізнес [6, с. 124].

В Україні частка малих підприємств (до 50 осіб) у зайнятості становить, згідно з офіційними даними, близько 95,5%, однак, попри такий високий показник, все одно потребує підтримки, тому що їх частка у ВВП становить лише 12-14% [7, с. 40].

Малий бізнес – це створення нових робочих місць, а також альтернатива найманій праці. Розвиток малого бізнесу є дуже необхідним для формування середнього класу суспільства. Але на даному етапі розвитку малого бізнесу

та підприємництва є значні проблеми, а одним зі шляхів становлення та розвитку малого підприємництва є кредитування цієї сфери. Проте внаслідок кризи в банків виникла проблема ліквідності, що спричинила зростання відсоткових ставок. Високі відсоткові ставки за кредит, обов'язкова вимога застави, вартість якої значно перевищує суму кредиту, практично унеможливають доступність кредитних ресурсів для тих суб'єктів малого підприємництва, які започатковують свою справу [8].

У структурі обласного підприємництва, згідно з даними Державної служби статистики України станом на 1 січня 2016 року, кількість малих підприємств становила 327 814 одиниць, тобто 95,5% від загальної кількості, середніх – 15 203 одиниць, або 4,4%, великих – 423 (0,1%) (рис. 2).

Далі на основі вищезазначених даних розглянемо також, як розвивався малий бізнес в Україні впродовж 2012-2015 років (табл. 1).

З табл. 1 видно, що загалом показники мають як негативну, так і позитивну характеристику. Значимість малого підприємництва для України доповнюється динамікою показника кількості малих підприємств. Аналізуючи вищезазначений пункт, ми бачимо, що найбільша кількість малих підприємств спостерігається у 2013 році, а найменша – у 2015 році, тобто впродовж 2012-2015 років динаміка була негативною, отже, можна спостерігати зменшення кількості малих підприємств протягом останніх трьох років. За аналізований період аналогічну тенденцію мають й показники кількості зайнятих працівників, кількості найманих праців-

Рис. 1. Принципи функціонування малого підприємництва [3, с. 175]

Таблиця 1
Основні показники діяльності малих підприємств України за 2012-2015 роки

Показники	Рік			
	2012	2013	2014	2015
Кількість малих підприємств	344 048	373 809	324 598	327 814
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	2 051,3	2 010,7	1 686,9	1 576,4
Кількість найманих працівників, тис. осіб	1 951,6	1 891,8	1 583,0	1 466,3
Частка найманих працівників у кількості зайнятих працівників, %	95,14	94,09	93,84	93,02
Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг), млн. грн.	672 653,4	670 258,5	705 000,5	937 112,8
Темпи зростання обсягу реалізованої продукції, %	-	-0,36	5,18	32,92
Індекс споживчих цін, %	99,80	100,50	124,90	143,30
Середня місячна заробітна плата, грн.	2 752	2 979	3 149	3 661
Темпи зростання середньомісячної заробітної плати, %	-	74,31	11,38	9,65

ників, при цьому спостерігається й скорочення частки найманих працівників у загальній кількості зайнятих працівників.

Кількість підприємств станом на 01.01.2016 [9]

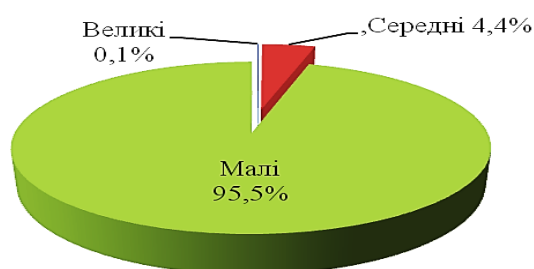

Рис. 2. Структура підприємств України у 2015 році

Якщо взяти до уваги зміни індексу цін за цей же час, то можна побачити, що протягом 2013 року індекс споживчих цін мав тенденцію до постійного підвищення за винятком липня (99,0%), серпня (99,2%) та жовтня (98,7%), загалом індекс споживчих цін за 2012 рік становив 99,8%, за 2013 рік – 100,5%, а за 2014 та 2015 роки – 124,9% та 143,3% відповідно [10, с. 113].

Позитивним є зростання обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств станом на 1 січня 2016 року на 232 112 млн. грн., або 32,92%, тобто він сягнув 937 112,8 млн. грн. Аналіз показників 2014 року показав, що в даному періоді спостерігалось збільшення обсягу реалізованої продукції малих підприємств на 347 428 млн. грн., або 5,18%, але в 2012 році відбулося зменшення на 0,36%. Враховуючи

індекс споживчих цін (їх зростання становило у 2014 році 124%, у 2015 році – 143%), можна стверджувати, що зростання обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) відбулося виключно внаслідок росту споживчих цін.

В абсолютній сумі покращення можна спостерігати й по заробітній платі. Станом на 1 січня 2016 року середня заробітна плата по малим підприємствам становить 3 661 грн., порівняно з попереднім роком показники зросли на 13,98% (2014 рік – 3 149 грн.), при цьому індекс споживчих цін збільшився на 43%, аналогічна ситуація спостерігається й у 2014 році [9].

Далі пропонуємо розглянути статистику кількості суб'єктів господарювання станом на 1 січня 2017 року за видами діяльності на основі даних Держстату України (рис. 3).

Як бачимо, найбільш вигідною та актуальною сферою господарювання станом на 1 січня 2016 року є оптова та роздрібна торгівля – 29%. Значно меншими сферами є такі: сільське, лісове та рибне господарство – 14%, промисловість та будівництво – 12% та 8% відповідно. Найменш привабливими є такі сфери, як фінансова та страхова діяльність, охорона здоров'я, надання соціальної допомоги, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – 1%.

Приведене групування підприємств малого бізнесу свідчить про те, що підприємці вкладають кошти у галузі зі швидким обігом коштів (тобто торгівля), а найменш привабливими є ті галузі, що мають тривалий термін окупності інвестицій.

Основними причинами слабкого розвитку підприємства в Україні (рис. 4) можна вважати відсутність досвіду здійснення підприємниць-

Рис. 3. Класифікація суб'єктів господарювання в Україні за видами діяльності станом на 1 січня 2016 року

Рис. 4. Причини слабого розвитку підприємства в Україні

кої діяльності, організаційно-правові труднощі, обмеження матеріальних та фінансових ресурсів.

Сьогодні в Україні формування державної політики підтримки малого бізнесу та визначення шляхів її реалізації мають стати невід'ємними частинами загальнодержавної політики у галузі соціально-економічних перебудов, що сприятиме формуванню чисельного середнього класу суспільства, який є основою ринкових змін та гарантом незворотності економічних процесів [12, с. 95].

Формування ринкової економіки в Україні пов'язано зі зростанням підприємницької активності в усіх галузях. Розвиток саме малого бізнесу є одним із найперспективніших засобів створення конкурентної ринкової системи. Таким чином, шляхи вирішення проблем малого бізнесу в Україні можна покращити за рахунок:

1) організації фінансової підтримки і допомоги малому бізнесу:

– створення спеціальних установ для кредитування малих підприємств;

– віднесення на собівартість витрат, що пов'язані з формуванням страхового фонду в процесі кредитування;

– надання малим підприємствам державних гарантій у вигляді державних боргових зобов'язань;

2) організаційного забезпечення малого бізнесу:

– впровадження регіональних програм підтримки і розвитку малих підприємств;

– організація роботи окремої ланки виконавчої влади, яка б займалася виключно питаннями малого бізнесу;

3) створення забезпеченості інформацією та кадрами:

– створення спеціалізованих консультативних центрів по наданню інформації підприємцям;

– покращення освітніх програм напрямів підприємництва і бізнесу [12, с. 17].

Вжиття вищезазначених заходів дасть можливість підвищити соціально-економічний стан як окремих регіонів, так і держави загалом, а також допоможе вирішити соціальні питання, тим самим додаючи робочі місця для населення та створюючи середній прошарок суспільства, а головне, забезпечить зростання ВВП країни,

що дасть змогу сформувати платоспроможний попит населення.

Висновки. Розглянувши сучасний стан та тенденції розвитку підприємств малого бізнесу в Україні, можна зазначити, що їх функціонування потребує змін в законодавчій сфері для покращення економічної, соціальної і політичної ситуації, а також вжиття заходів покращення механізму фінансування й ефективності стану та подальшого функціонування підприємств малого бізнесу. Для ефективного розвитку малого підприємництва в Україні необхідно створити механізм ефективної взаємодії між державою та підприємницьким сектором.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кавтиш О.П. Аналіз діяльності підприємств малого бізнесу та шляхи підвищення їх прибутковості / О.П. Кавтиш, Т.О. Колісна // Ефективна економіка. – 2013. – № 5. – С. 88-89.
2. Кузнецова Л.В. Вплив банківської системи України на розвиток малого та середнього бізнесу / Л.В. Кузнецова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – № 2 (45). – С. 249-250.
3. Терещенко С.А. Мале підприємство в умовах ринкового господарювання / С.А. Терещенко // Економіка і організація управління. – 2013. – № 1. – С. 175.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 55. – Ч. 3.
5. Малий бізнес: закордонний досвід / Національний інститут системних досліджень проблем підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nisse.ru/business/article/article_1141.html
6. Зелена книга малого бізнесу України – 2012 / [Д.В. Ляпін, В.І. Дубровський, О.М. Піщуліна, О.П. Продан] // Інститут власності і свободи, 2012. – № 3. – С. 124-126.
7. Турчак В.В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні / В.В. Турчак // Молодий вчений. – 2013. – № 1 (01). – С. 39-44.
8. Анацька І.Ю. Сучасний стан та проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / І.Ю. Анацька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_44_60
9. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Прожитковий мінімум як базовий соціальний стандарт в Україні: реалії та проблеми вдосконалення / [А.Л. Бикова,

- А.В. Лобза, Л.Ю. Семенова] // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – № 17 (24). – С. 113-114.
11. Саух К.С. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні / К.С. Саух // Збірник наукових праць УкрДУЗТ. – 2015. – № 2. – С. 95.
12. Бех Н. Особливості розвитку та функціонування малого і середнього бізнесу в Україні / Н. Бех // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1 (26). – С. 16-18.
13. Тимченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України / О.І. Тимченко // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – С. 107.